

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

**Кваліфікаційна робота магістра
на тему:**

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-
ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти,
Т1-М22 групи
спеціальності 242 Туризм
денної форми навчання
Дмитро НАСТЮК

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи
Ольга ОЛІЙНИК

Рецензент: доцент,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки підприємства
Іван СЕМЕНЕЦЬ

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ.....	5
1.1. Сутність поняття «лікувально-оздоровчий туризм» та його особливості та завдання.....	5
1.2. Особливості класифікації лікувально-оздоровчих закладів у туристичній індустрії.....	16
1.3. Передумови, сучасні тенденції та проблеми розвитку лікувального-оздоровчого туризму в світі.....	20
Висновки до 1 розділу.....	33
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	35
2.1. Характеристика сучасного стану лікувально-оздоровчого туризму в Україні.....	35
2.2. Характеристика головних лікувально-оздоровчих центрів країни та проблеми їх розвитку.....	45
2.3. Аналіз інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму України.....	57
Висновки до 2 розділу.....	61
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ.....	62
3.1. Перспективи нових можливостей для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.....	62
3.2. Застосування інноваційних тенденцій для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.....	67
3.3. Використання кращого світового досвіду в забезпеченні конкурентоздатності вітчизняних туристичних продуктів на ринку лікувально-оздоровчого туризму.....	78
Висновки до 3 розділу.....	88
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми. Тема кваліфікаційної роботи про сучасний стан та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні є надзвичайно актуальною через унікальні природні надбання, рекреаційні ресурси та розвинену інфраструктуру регіону. Україна має багату культурну спадщину, включаючи численні об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і є домом для багатьох природних пам'яток, таких як Карпатські гори та численні гарячі джерела та мінеральні води. Україна має високорозвинену систему охорони здоров'я, багато сучасних медичних закладів та висококваліфікованих медичних працівників. Це робить Україну привабливим місцем для лікувально-оздоровчого та медичного туризму, оскільки відвідувачі можуть скористатися високоякісними оздоровчими та медичними послугами в мальовничому та культурно насиченому середовищі.

Проте є й виклики, які необхідно вирішити, щоб повною мірою реалізувати потенціал лікувально-оздоровчого туризму. Ці виклики включають покращення якості та безпеки лікувально-оздоровчого обслуговування, усунення мовних і культурних бар'єрів і розробку цільових маркетингових стратегій для просування пропозицій туризму.

Загалом, тема сучасного стану та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму є дуже актуальною, оскільки висвітлює потенціал країни, який може стати провідним напрямком лікувально-оздоровчого туризму в Європі, а також наголошує на необхідності постійних інвестицій та співробітництва для подолання існуючих проблем і повної реалізації цього потенціалу.

Метою теми є огляд сучасного стану лікувально-оздоровчого туризму в країні та визначення можливостей подальшого розвитку, щоб забезпечити комплексне розуміння потенціалу країни, як дестинації для лікувального та оздоровчого туризму, дослідити та висвітлити ключові тенденції та нові можливості в галузі.

Завдання кваліфікаційної роботи полягає у:

- визначенні основ та завдань лікувально-оздоровчого туризму;
- методиках дослідження у сфері лікувально-оздоровчого туризму;
- аналізі сучасного стану та основних тенденції у лікувально-оздоровчому туризмі;
- окресленні перспектив та можливостей лікувально-оздоровчого туризму.

Об'єктом дослідження виступає дослідження України, яка є географічним розташуванням та потенційним напрямком для лікувально-оздоровчого туризму в Європі.

Предмет дослідження є галузь лікувально-оздоровчого туризму України, включаючи і оздоровчих заходів.

До методів дослідження, які використані для написання кваліфікаційної роботи входять: метод індукції та дедукції, методи кількісного та якісного аналізу, методи порівняння та спостереження.

Методичною основою магістерської роботи є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: порівняння, узагальнення, аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, комплексного і системного підходів, статистичні методи, методи кількісного та якісного аналізу, соціологічний.

Практичне значення одержаних результатів. Запропонована програма розвитку лікувально-оздоровчого туризму може бути використана органами місцевого самоврядування як доповнення до діючої Стратегії розвитку туризму в регіонах.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені в Молдові в Комратському університеті, про що свідчить диплом другого ступеня.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох основних розділів, , 10 таблиці, висновків і списку використаних джерел, що містить 200 найменувань.

ВИСНОВКИ

Проведена оцінка стану та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні, дозволила сформулювати такі висновки.

1. З'ясовано сутнісні характеристики лікувально-оздоровчого туризму та його місце в структурі туристичної діяльності. Встановлено, що лікувально-оздоровчий туризм є загальним поняттям щодо термінів «медичний туризм» та «оздоровчий туризм», і містить їх в собі, як субкатегорії. Слід розрізняти поняття «лікувально-оздоровчий туризм» та «санаторно-курортна допомога», причому основними критеріями відмінності є споживча свобода вибору, та джерело фінансування. Наведена типологія лікувально-оздоровчого туризму, що включає його основні напрямки, потоки та субтипи.

2. Визначено чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Виявлено, що на даний час немає одностайної думки серед науковців щодо класифікації чинників, які впливають на розвиток лікувально-оздоровчого туризму. Тому, запропоновано такі групи: природно-ресурсні, економічні, інфраструктурні, етно-соціальні, туристичного попиту, історичні, адміністративно-управлінські, інформаційні, кадрового забезпечення, інновацій та ініціатив бізнесу.

3. Досліджено сучасні тенденції, моделі та проблеми розвитку лікувально-оздоровчого туризму у світі. Встановлено, що основним експортером лікувально-оздоровчих послуг у світі є Європа. Однак, на сьогодні вона стикається з відчутною конкуренцією африканського, американського та азійсько-тихоокеанського регіонів. Особливо серйозним викликом є стрімке просування азійсько-тихоокеанського спа-лікувального туризму, який вже сьогодні починає завойовувати потенційних клієнтів європейських курортів. І це є нормальною ринковою агресією.

4. Проаналізовано державне регулювання та організаційні засади розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Виявлено, що до засобів державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму можна віднести:

- а) ліцензування туроператорської діяльності;
- б) ліцензування діяльності з лікувально-оздоровчої практики;
- в) встановлення вимог щодо фінансового забезпечення цивільної відповідальності, перед споживачами послуг з лікувально-оздоровчого туризму для суб'єктів цього виду діяльності;
- г) страхування споживачів послуг з лікувально-оздоровчого туризму (лікувально-оздоровче, та від нещасного випадку), що забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховиками;
- д) забезпечення розміщення споживачів послуг з лікувально-оздоровчого туризму, при наявності свідоцтва про встановлення відповідної категорії;
- е) реєстрація, та облік окремих суб'єктів, що надають послуги з тимчасового розміщення, й харчування у здійсненні діяльності з лікувально-оздоровчого туризму.

Окрім того, запропоновано в концептуальних документах з наступним впровадженням у програмних документах передбачити створення сприятливих умов для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, та індустрії туризму в цілому, з метою заохочення інвестицій в розвиток індустрії туризму, шляхом створення сприятливих умов, через спрощення, та гармонізацію валютного, митного, податкового, та інших видів законодавства. Модель державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму повинна містити функції управління, контролю та охорону публічних інтересів.

5. Здійснено оцінку інфраструктурного забезпечення розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. З'ясовано, що до основних проблем, які гальмують розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні віднесено: жорсткі карантинні обмеження через пандемію COVID-19; застарілу матеріально-технічну база; низький сервіс; відсутність інновацій у лікувально-оздоровчій сфері; нерозвинену анімаційна діяльність; відсутню сферу дозвілля; недосконалість податкової політики, яка перешкоджає

вкладенню інвестицій в рекреаційну інфраструктуру, та санаторно-курортний комплекс; різке підвищення цін на енергоносії та продукти харчування; інфляційні процеси, які негативно впливають на вартість санаторно-курортного обслуговування; погіршення соціально-політичної ситуації в країні, що призводить до скорочення іноземного туристопотоку з метою лікувально-оздоровчого туризму.

6. Досліджено регіональні особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Встановлено, що територія України має значний природно-рекреаційний потенціал, та усі необхідні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, особливо в її західному та південному регіонах. В структурі спеціалізованих закладів розміщення курортно-лікувального спрямування найбільшу вагу мають бази відпочинку (окрім турбаз). А за показником зайнятості у структурі комплексу лідируючі позиції займають дитячі та дорослі санаторні заклади. Дана закономірність виходить із того, що такі заклади стаціонарного відпочинку потребують особливої участі персоналу у виконанні покладених на них завдань. Дивлячись на скорочення кількості відпочивальників в останні роки, що в основному спричинено пандемією COVID-19, сучасний стан санаторно-курортного комплексу України може бути оцінений як нестабільний. Оскільки, матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів, асортимент та якість послуг гірші, ніж на світовому рівні, що знижує конкурентоспроможність санаторно-курортного комплексу України. Використання статистичного інструментарію дозволило виокремити шість кластерів за рівнем розвитку ринку санаторних послуг. Загалом ринку послуг санаторіїв у регіональному зрізі притаманні диспропорційність, асиметричність і неоднорідність.

7. Розроблено стратегічні напрями подальшого розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Виявлено, що найбільш перспективними, та своєчасними напрямками трансформації ринку лікувально-оздоровчого туризму є:

а) розвиток всередині регіонального лікувально-оздоровчого туризму, що ґрунтується на використанні туристично-рекреаційного потенціалу DESTИНАЦІЙ безпосередньо жителями регіону;

б) впровадження нових форм організації туристичної діяльності у сфері лікувально-оздоровчого туризму в умовах обмеження свободи переміщення між країнами, та регіонами спричиненого пандемією COVID-19, а також зниження купівельної спроможності потенційних туристів;

в) при формуванні програм лікувально-оздоровчого туризму необхідно враховувати, як спрямованість медичних послуг (профілактика, діагностика, реабілітація, превентивне лікування тощо), так і специфіку самого захворювання;

г) розширення можливостей лікувально-оздоровчого туризму за рахунок використання сучасних інновацій, насамперед, у контексті впровадження елементів цифрових технологій та телемедицини, що дозволить забезпечити стійкий взаємозв'язок між наданням послуг населенню, та безпосередньо лікувально-оздоровчим туризмом;

д) посилення не лише традиційних масових напрямів реалізації лікувально-оздоровчого туризму (надання стоматологічних послуг, пластична хірургія тощо), але й не менш актуальних напрямків боротьби зі шкідливими звичками, та девіантною поведінкою в контексті можливостей інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму (наркотична та алкогольна залежність, психічні й соціальні відхилення, боротьба з надмірною вагою тощо);

е) як пріоритетні напрямки реалізації технологічного процесу надання послуг на ринку лікувально-оздоровчого туризму слід визнати організований туризм як приватних клієнтів, так і корпоративних (в контексті реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності);

ж) розширення спектру програм експорту лікувально-оздоровчого туризму, за рахунок пошуку нових форм, і каналів просування послуг,

індивідуалізації підходу до потенційного споживача та формування адаптивної інфраструктури, здатної до прийому іноземних туристів;

з) розвиток партнерських відносин з іншими учасниками туристичного ринку, та суміжних галузей в контексті формування кластерних структур, розширення мережевої взаємодії й участі у міжрегіональних та міжнародних проєктах.

8. Використано кращий світовий досвід в забезпеченні конкурентоздатності вітчизняних туристичних продуктів на ринку лікувально-оздоровчого туризму.

Спираючись на можливості використання досвіду зарубіжних країн, серед перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні виокремлено:

- а) залучення інвестицій на ринок лікувально-оздоровчого туризму;
- б) поліпшення державно-приватного партнерства;
- в) вдосконалення та популяризацію системи медичного страхування населення;
- г) рекламну діяльність із просування лікувально-оздоровчого продукту, та створення санаторно-курортного бренду;
- д) модернізація санаторно-курортних закладів.

Усі запропоновані напрями сприяють розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>. (дата звернення: 12.11.2022).
2. Бабов К. Д., Дмитрієва Г. О., Тихохід Л. В., Гавловський О. Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери. 2021. С. 5-9. URL : https://kurort.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/mrkf_2019-292_5-9.pdf (дата звернення : 17.11.2022).
3. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2015. № 7. С. 35-38.
4. Баєв В. В. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 43(4). С. 163-167.
5. Безуглий В. В. Геопросторові особливості санаторно-курортного комплексу України. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Геологія. Географія. 2016. Т. 24(2), вип. 19. С. 3-10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdugg_2016_24_19_3 (дата звернення : 22.09.2023).
6. Бобкова А. Г., Ярема В. І, Манзюк В. В. Правовий статус суб'єктів туристичної діяльності : монографія. Ужгород : ПРАТ «Видавництво Закарпаття», 2013. 272 с.
7. Богаченко О. П. Форми і способи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в приморських місцевостях. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2014. Вип. 1 (10). Т. 2. С. 144-149.
8. Бугас Н. В., Гутман А. І. Вплив ризиків та невизначеностей на ефективність діяльності санаторно-курортних закладів України в умовах пандемії COVID-19. URL : <https://cutt.ly/oRVSe98> (дата звернення : 22.10.2022).
9. В Україні не створено цілісної та прозорої системи лікування за кордоном. Рахункова палата України. 25.05.2018. URL : <http://www.ac->

rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16756049 (дата звернення : 17.12.2022).

10. Вахович І. М., Забедюк М. С., Малімон В. В. Інноваційні технології у забезпеченні конкурентоспроможності регіонального ринку медичного туризму. Регіональна економіка. 2018. №2(88). С. 24-31. URL : http://re.gov.ua/doi/re2018.02.024_u.php (дата звернення : 11.05.2023).

11. Ведмідь Н. Санаторно-курортний комплекс як системний об'єкт наукового пізнання. Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного ун-ту. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 36(1.2). С. 43-51.

12. Ведмідь Н. Методологічні основи типізації суб'єктів санаторно-курортної діяльності. Вісник КНТЕУ. 2012. № 6. С. 72-83.

13. Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій. Київ : Атіка, 2014. 624 с.

14. Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти / Зб. ст. К., 2002.160.

15. Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти / Ред.: О.І. Лугова; Ін-т туризму Федерації профспілок України. К., 2002. 162 с.

16. Волкова І. І. Розвиток санаторно-курортних закладів України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2013. № 1086. Вип. 2. С.120-125.

17. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс] :Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://unwto.org/>.

18. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 15. С. 197-202.

19. Гальків Л. І., Кулиняк І. Я., Гербут М. В. Санаторно-курортна діяльність: ринок послуг санаторіїв у регіонах України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Проблеми економіки та управління. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 873. С. 18-26.

20. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Редкол.: О. М. Мариніч (голова) та інші. – К.: Академія, 2004. Т. 3. 480 с.
21. Гнедик Є. С. Суб'єкти лікувального туризму та їх господарсько-правова характеристика. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 45-49.
22. Голованова І. А., Лисак В. П., Пашков В. М. Охорона здоров'я в Україні : організація та законодавче забезпечення. Київ : МОРІОН, 2014. 236 с.
23. Гонгало П.Ф. Проблеми відтворення ресурсного комплексу України. // Економіка і Екологія, 2008, №15, 127 с.
24. Гудзь П. В., Кунгурцева Т. Є. Напрями активізації розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Економіка і регіон. 2014. № 6. С. 81-86.
25. Гунченко О. О. Географія медичного туризму в країнах Європи. Географія та туризм. 2014. Вип. 30. С. 110-121.
26. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 11.10.2022).
27. Діденко К. Д., Жученков В. Г. Медичний туризм в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101-105.
28. Дубінський С. В., Орлова В. М. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Академічний огляд. 2017. № 2 (47). С. 12-20.
29. Задохайло Д. В., Пашков В. М., Бойчук Р. П. Господарське право : підручник. Харків : Право, 2012. 696 с.
30. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
31. Збірник Нормативно-правових актів «Правове регулювання туристичної діяльності в Україні» під аг. Ред. Проф.. Федорченка. К.: Видавництво «Агенство по розповсюдженню друку», 2016. 64 с.

32. Запотоцький С. П., Горин І. В. Сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. 2018. Вип. 3. С. 70-76. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2018_3_14 (дата звернення : 23.09.2023).

33. Іжі М. М., Бабова К. Д., Безверхнюк Т. М. Лікувально-оздоровчий туризм : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 626 с.

34. Казачковська Г. В. Можливості сталого розвитку туризму та курортів в Україні. Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортнорекреаційною економікою : матер. доп. II наук. -практ. конф. Бердянськ : АУІТ «АРІУ». 2016. С. 126-137.

35. Карпенко Н. М., Карпенко Ю. В. Регіональні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в умовах модернізації економіки. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. – 2017. № 2. С. 172-179.

36. Кифяк В. Ф. Регіональні особливості розвитку медичного туризму. Економічний форум. 2013. № 2. С. 84-89.

37. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1 (16). С. 30-33.

38. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник. Ужгород, 2011. 54 с

39. Коваленко Н. О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України. Економіка харчової промисловості. 2015. Т. 7. Вип. 4. С. 21–27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2015_7_4_4 (дата звернення : 17.05.2023).

40. Колективні засоби розміщення в Україні. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.08.2023).

41. Кукурудза С. І. Бальнеологічні ресурси Передкарпаття, основа функціонування санаторно-курортної субгалузі: Український географічний журнал. К. : Знання, 2018. 139 с.

42. Курорти Львівської області. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zahid-tur.com.ua/uk/inshi-kurorty-i-sanatoriyi/kurorty-lvivska-oblast>(дата звернення : 17.05.2023).

43. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 560 с.

44. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2016. 430 с.

45. Мазаракі А. А., Ведмідь Н. І. Санаторно-курортні та оздоровчі підприємства : структурні параметри розвитку. Економіка розвитку. 2013. № 3. С. 51-55.

46. Малімон В. В. Регіональні ринки медичного туризму: особливості формування та розвитку в Україні : монографія. Луцьк : «Волиньполіграф», 2013. 233 с.

47. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2004. 176 с.

48. Мальська М. П. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 268 с.

49. Матвієнко А. Шляхи вдосконалення законодавства України про туризм. Юридична Україна. 2014. № 3. С. 21-25.

50. Мельник Л.В., Батиченко С.П. Особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України. Часопис картографії. 2018. № 19. С. 41–47.

51. Михайліченко Г.І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. Ефективна економіка. 2020. № 2. С. 3–10.

52. МОЗ. Лікування за кордоном. Рекомендації для громадян України, які мають намір отримати медичні послуги за кордоном. URL : <http://moz.gov.ua/likuvannja-za-kordonom> (дата звернення : 16.11.2022).

53. Молодецький А., Остра В. Лікувально-оздоровчий туризм в 102 Українських Карпатах і Причорномор'ї : сучасний стан і тенденції. Вісник Одеського національного університету. Сер. : Географічні та геологічні науки. Т. 25, вип. 1(36). 2020. URL : [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2020.1\(36\).205173](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2020.1(36).205173). file:///D:/Media/Downloads/205173-Текст%20статті468840-1-10-20200715%20(1).pdf (дата звернення : 17.11.2022).

54. Мороз С. Р., Феленчак Ю. Б. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 4(2). С. 99-104. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_4\(2\)__19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_4(2)__19) (дата звернення : 24.09.2023).

55. Мочульська О.М., Шульгай А.Г., Ошлянська О.А., Бондарчук В.І., Завіднюк Ю.В., Черноmidз І.Б., Добровольська Л.І., Сверстюк А.С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму в світі. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2019. № 3 (81). С. 56–61.

56. Набока Ю. В. Результати економічної діяльності підприємств у сфері надання послуг медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2020. № 6. С. 104-109.

57. На Львівщині створили Асоціацію курортних громад. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/14029> (дата звернення : 12.04.2023).

58. Національна туристична організація України оголосила 2022-ий роком оздоровчого та медичного туризму. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://old.loda.gov.ua/news?id=64733> (дата звернення : 12.04.2023).

59. Новікова В. І Санаторно-курортна сфера: інфраструктурна складова, стан розвитку в Україні. Географія та туризм : наук. зб. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 2011. Вип. 16. С. 93-102.

60. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2018 р. Статистичний збірник. Київ, 2018. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2023).

61. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2019 р. Статистичний збірник. Київ, 2019. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2023).

62. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2020 р. Статистичний збірник. Київ, 2020. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2021).

63. Онищук Н. В. Оцінка конкурентних переваг України на ринку медичного туризму. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 26(2). С. 31-34. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26(2)__7) (дата звернення : 17.11.2022).

64. Офіційний сайт Міністерства транспорту, будівництва і регіонального розвитку Словаччини. URI : <http://www.telecom.gov.sk> (дата звернення : 17.03.2023).

65. Офіційний сайт Інституту інформації та статистики охорони здоров'я Чеської Республіки. URI : <http://www.uzis.cz>.

66. Офіційний сайт ПАТ «Угорський туризм». URI : <http://www.gotohungary.com> (дата звернення : 15.08.2021).

67. Офіційний сайт Союзу лікувальних курортів Чеської Республіки. URI : <http://www.lecebne-lazne.cz> (дата звернення : 17.09.2021).

68. Офіційний сайт кількості хворих на COVID-19. URI : <HTTPS://COVID19.RNBO.GOV.UA>. (дата звернення : 17.09.2021).

69. Офіційний сайт туроператора по Словаччині «Перікон Європа Тур». URI : <http://www.go2slovakia.eu> (дата звернення : 08.09.2021).

70. Павлов В. І.: Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку. Трускавець, 2000. С. 31-34.

71. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. Київ : Знання, 2015. 551 с.

72. Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 7. С. 130-135.

73. Пашков В. М. Інституціональний механізм господарсько-правового забезпечення регулюючого впливу держави на здійснення діяльності у галузі охорони здоров'я. Підприємництво, господарство і право. 2027. № 5 (137). С. 50-53.

74. Пашков В. М. Особливості правового регулювання обігу лікарських засобів : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 207 с.

75. Пашков В. М. Публічні інтереси в галузі обігу лікарських засобів. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 7. С. 60-63.

76. Пашков В. М. Еволюція правового статусу закладів охорони здоров'я у законодавстві України. Медичне право. 2017. № 3. С. 104-111.

77. Пашков В.М. Проблеми правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я (господарсько-правовий контекст). Київ : МОРІОН, 2009. 448 с.

78. Пашков В. М. Економічна політика держави на фармацевтичному ринку. Підприємництво, господарство і право. 2013 (211). № 7. С. 51-55.

79. Пашков В. М. Державне регулювання діяльності у галузі охорони здоров'я. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 46-49.

80. Пашков В.М. Дозвільний тип правового регулювання у сфері охорони здоров'я. Медичне правою 2017. № 1(19). С. 47-54.

81. Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги : Національний стандарт України (ДСТУ 4268:2003). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2023).

82. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2023).

83. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2023).

84. Про курорти : Закон України (із змін., внес. згідно із Законом № 3370-IV (3370–15) від 19 січ. 2006 р., ВВР, 2006, № 22, ст. 184). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 03.09.2021).

85. Про туризм : Закон України від 07.03.2012 р. № 324/95-ВР зі змінами та доповненнями. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення : 12.08.2021).

86. Про ліцензування певних видів діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 36. С. 299.

87. Роїна О. М. Туристична діяльність в Україні: нормативно-правове регулювання. 2-е вид., змін та доп. К.: КНТ, 2006. 464 с.

88. Романова А. А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 1 (9). С. 62-68.

89. Рутинський М., Петранівуський В. Лікувально-оздоровчий туризм : актуальні цілі та сучасні підходи до організації. Вісник Львівського університету. Сер. : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. Ч. 1. С. 179-189.

90. Саніахметов Н. О. Господарське право України : навч. посіб. Харків : «Одіссей», 2015. 608 с.

91. Свірідова Н. Д. Концепція сталого розвитку туризму в сучасних умовах. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 176. С.166-168.
92. Семенов В. Ф., Литовченко І. Л. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг. Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 1 (28). Ч. 2. С. 102-105.
93. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. 2013. № 2 (58). С. 126-129.
94. Спасибо-Фатєєва І. В. Не створюйте протилежності. Вісник Академії правових наук України. 2015. № 3(42). С. 120-129.
95. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія Вид. 2-ге. К. : Вид-во КНТЕУ. 2009. 463 с.
96. Тихомиров Ю. А. Публичное право : учебник. Москва : Издательство БЕК, 1995. 496 с.
97. Годоров В. Лікувально-оздоровче господарство Дунай-Дністровського межиріччя. Вісник Львівського університету. Сер. : Географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 274-280.
98. Томаневич Л. Лікувально-оздоровчий туризм в Україні як об'єкт державного регулювання. Наук. вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ. Серія економічна. Вип. 1. 2015. С. 210-217.
99. Трохимчук С.В., Бальнеологічний комплекс Передкарпаття як провідна галузь спеціалізації. К. : Вища освіта. 2017. 84 с
100. Туристична діяльність в Україні. URL : <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.08.2023).
101. Устименко Л. М. Історико-суспільні аспекти становлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Питання культурології. 2014. Вип. 30. С. 134-142.
102. Фокін С. П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. Педагогіка, психологія та медикобіологічні

проблеми виховання і спорту : Наук. монограф. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2016. С. 88-90.

103. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. Актуальні проблеми державного управління. 2018. № 3. С. 85-91.

104.

105. Ярмоменко С. Г. Лікувально-оздоровчий туризм Одеської області : сучасний стан та стратегічні напрями розвитку. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : матеріали VI Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Херсон, 8-9 жовтня 2015 р.). Херсон : ПП Вишемирський, 2015. С. 449-455.

106. About ISPA. International Spa Association. URI : <http://www.experienceispa.com/about-ispa> (дата звернення : 18.09.2021).

107. Bookman, M. & Bookman, K. Medical Tourism in Developing Countries. New York : Palgrave MacMillan, 2007.

108. Comprehensive Development Plan : Jermuk as a Destination Spa & Winter Tourism Center. USAID, December, 2008. P. 18. URI : <http://www.caps.am/UserFiles/File/Jermuk%20LDF%20Vol11%20Core%20Strategy%20-%20Final.pdf> (дата звернення : 22.04.2023).

109. Garrow, J. Spa industry benchmarking. Understanding the Global Spa Industry : Spa Management. 2008, Oxford, UK : Elsevier. P. 53-65.

110. Google Карти. URL : <https://www.google.com.ua/maps> (дата звернення : 15.10.2022).

111. Hajioff, Steve. Health Tourism : 100 years of living science. Imperial College, London, November 2007. URI : <http://www1.imperial.ac.uk/resources/4042628D-B846-4531-BB7D0F8293266C76> (дата звернення : 11.02.2023).

112. Iordache, C. and Ciochina, I. Medical Tourism Industry Challenges in the Context of Globalization. Management Strategies Journal, 2014. № 7. P. 62-70.

113. Lanz Kauffman E. Wellness tourism : market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*, 2001. № 7 (1). P. 5-17.

114. Medical Tourism vs. Traditional International Medical Travel : A Tale of Two Models. *International Medical Travel Journal*, 2008. URI : <http://www.imtj.com/articles/2008/medical-tourism-vs-traditional-international-medical-travel-a-tale-of-two-models> (дата звернення : 09.09.2021).

115. Moody M. Medical tourism : employers can save significant healthcare 108 dollars by having employees seek overseas options. *Rough Notes*, 2007. № 150 (11). Pp. 114-116.

116. Vitaliy M. Pashkov, Iryna A. Golovanova, Andrii A. Olefir. The impact of the legal regime of intellectual property protection in the pharmaceutical market. *Wiadomości Lekarskie*. 2016, Nr 3 (cz. II). Tom LXIX. P. 582-586.

117. Spa Definitions. Intelligent Spas. URL : http://www.intelligentspas.com/main/MediaCentre.asp#Spa_Definitions (дата звернення : 17.09.2021).

118. Smith M., Kelly C. Wellness Tourism, in *Tourism Recreation Research*. Greenwich, London, 2016. 298 p.

119. Turner L.G. Quality in health care and globalization of health services: accreditation and regulatory oversight of medical tourism companies. *Int J Qual Health Care*. 2011. Feb. 23(1): 1-7.

200. UNSD and UNWTO. *International Recommendations for Tourism Statistics*, 2008 (IRTS 2008). ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1. UN Department of Economic and Social Affairs Statistics Division and UNWTO. Madrid, New York, 2008.